

BuZz Monitor

Omvang van de kwetsbare populatie in Leiden

2024 - 1^e editie

BLAAUWBERG
strategieontwikkeling & kennistransfer

De BuZz-monitor is geschreven door onderzoeksbureau Blauwberg in opdracht van BuZz Leiden

Fianne de Boer
Aart van Bochove
Rob Manders

september 2024

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Inkomen en arbeid	8
Aantal bijstandontvangers.....	11
AO- en WW-ontvangers.....	12
Huishoudens met een laag inkomen	13
Problematische schulden.....	14
Arbeidsparticipatie van laagopgeleiden.....	15
Gezondheid	16
Eenzaamheid.....	19
Beweegrichtlijn	20
Ernstig overgewicht.....	21
Goed ervaren gezondheid	22
Demografische kenmerken	23
Verhuissnelheid	24
Laagopgeleiden.....	25
Ouderen in de bijstand	27
Statushouders	28
Arbeidsmigranten	29

Inleiding

Het gaat goed met de stad Leiden en met het overgrote deel van de inwoners. Dat is een gegeven waar best een feestje voor gevierd mag worden.

Leiden heeft een zeer moeilijke sociale geschiedenis. Vanaf het midden van de 19de eeuw tot in de jaren 80 van de 20ste eeuw was Leiden een van de industriële centra van westelijk Nederland. Maar anders dan elders in het land, was het over het algemeen slecht geplande en slecht gefinancierde industrie. Voor het werk in de fabrieken was maar weinig vakmanschap en opleiding nodig. De werkende klasse woonde in kleine, soms ronduit verkrotte huizen. De vooruitzichten waren slecht. De stad had natuurlijk ook een ander gezicht: het beroemde academische en culturele Leiden, met studentenhuizen, excellente wetenschap, belangrijke museale verzamelingen en een internationale reputatie. Het werkse en het academische Leiden lagen pal naast elkaar, maar er was weinig interactie. Toen Albert Einstein in de jaren 1920 bijzonder hoogleraar was in Leiden, kon hij dat zijn zonder veel van de sociale vraagstukken van de stad mee te krijgen.

In de loop van de jaren 1950 kwam de concurrentie op gang van de toenmalige 'lage lonenlanden', te beginnen met Japan. Die landen konden veel goedkoper industriële goederen produceren dan de Europeanen. De infrastructuur van de Leidse industrie was al verouderd, het kennisniveau was laag. Leiden was een van de eerste steden waar de industrie begon om te vallen. De gevolgen waren radicaal. Waar in 1960 nog 34% van de Leidenaren in de industrie werkte, was dat in 1990 nog 2%. Er is een ledenlijst van de Leidse Vereniging van Industriëlen uit de late jaren 50. Daar bestaat niet één bedrijf meer van. De klap was qua omvang volkomen vergelijkbaar met wat Zuid-Limburg meemaakte door de sluiting van de mijnen of Oost-Groningen door de teloorgang van de strokarton- en aardappelmeelindustrie en de scheepswerven. Complete kaalslag.

Dat Leiden – anders dan deze en tal van andere gebieden – zo goed en zo snel de crisis te boven is gekomen, is een interessante vraag voor historici. Feit is dat de stad nu tot een select peloton hoort van steden met een hoogopgeleide beroepsbevolking, die leeft van kennis, beschikt over behoorlijke inkomens en in hoge mate zichzelf kan redden.

Helaas zijn armoede en kwetsbaarheid universele verschijnselen. Er zal altijd een deel zijn van de bevolking dat niet in staat is – tijdelijk of semipermanent - om op eigen kracht een menswaardig bestaan te verwerven. Dat kan liggen aan 'nieuwkomerschap': net aangekomen in de stad, nog geen netwerk, opleiding, taalverwerving. Het kan ook liggen aan sociale en fysieke beperkingen; aan psychiatrische problemen, aan niet-verwerkte levensincidenten, aan ontsparingen in de opvoeding, aan gebrek aan steun, aan een geschiedenis van armoede en verwaarlozing.

Ook in een goed functionerende stad zal die categorie blijven bestaan, al was het maar omdat die stad hoge eisen stelt aan de productiviteit en aan de competenties om mee te komen. Als je, bijvoorbeeld, laaggeletterd en digitaal niet vaardig bent, kun je in een rustig dorp in het oosten van het land wellicht nog terugvallen op sociale netwerken, de befaamde 'noaberschap'. Maar in een turbostad als Leiden, is dat veel moeilijker. Zo bezien creëert het succes van de stad ook weer nieuwe problemen.

Enkele jaren geleden becijferden BuZz en Blaauwberg de omvang van de kwetsbare populatie in Leiden op 12% van de bevolking. Dat is in vergelijking met andere voormalige industriesteden zeer laag. Maar het gaat nog steeds om 16.000 mensen.

Het rapport waarin we de rekensom maakten, bleek goed te functioneren in het publieke debat,

mede door z'n eenvoud en plausibiliteit. Ook voor de gemeente bleek het bruikbare informatie. De gemeente heeft weliswaar een uitputtende toegang tot informatie, maar heeft vanwege z'n publieke gedaante niet dezelfde handelingsvrijheid als BuZz en andere instellingen om interpretaties, conclusies en duidingen aan al die cijfers te verbinden.

BuZz geeft met het nu voorliggende rapport een vervolg aan dat standcijfer van enkele jaren geleden. Het rapport dient twee doelen:

- Een vorm van continue kennisopbouw binnen de BuZz organisatie en een jaarlijks moment om stil te staan bij de strategische inzet. De inzet is om van dit rapport een monitor te maken, die jaarlijks veranderingen in de cijfers vaststelt, daar betekenis aan toekent en het gesprek er over mogelijk maakt
- BuZz positioneren als kennispartner, naast een vaardige uitvoeringsorganisatie. Ruimte om signaleringen, ontwikkelingen en eventuele zorgen in een breder netwerk neer te leggen. Misschien levert de monitor niet een inzicht op dat de volgende dag meteen toegepast kan worden, maar het geeft wel een goed beeld van de context waarin het werk gedaan wordt.

In deze monitor proberen we de omvang en kenmerken van de kwetsbare populatie in Leiden getalsmatig in kaart brengen. Het verhaal van de 12% was hanteerbaar vanwege z'n eenvoud. We streven nog steeds naar die eenvoud, maar achter elk getal gaat een wereld aan nuanceringen schuil.

Je kunt het armoedevraagstuk ook te simpel voorstellen. In de landelijke en lokale politiek wordt armoede gedefinieerd als een inkomen gerekend vanuit de hoogte van de bijstandsuitkering. Voor de een is armoede een inkomen tot 105% van die uitkering, voor een ander 110 of 120% of 150%. Die rekensommen zijn nodig om vast te stellen of iemand toegang heeft tot toeslagen of bijzondere bijstand. Die toeslagen en bijstand zijn nodig, maar in termen van armoedebestrijding is het niet meer dan verlichting of verzachting. Armoede is te complex om in een percentage te kunnen uitdrukken en de bestrijding van armoede of kwetsbaarheid moet recht doen aan die complexiteit.

In deze monitor waarschuwen we voor de onvolledigheid, de subjectieve aard en de beperkte zeggingskracht van getallen. Een politicus of andere woordvoerder die de armoede in een vast cijfer wil uitdrukken en de veranderingen in de armoede wil vangen in cijfers achter de komma, creëert een schijn duidelijkheid.

Cijfers zijn, met andere woorden, niet het einde van een meting of een redenering, maar het beginpunt van het gesprek. Daarom hebben we in dit cijferrapport ook steeds woorden nodig om commentaar, duiding en vragen te plaatsen bij de cijfers.

Het gebruik van het woord 'monitor' betekent dat we het niet laten bij een standcijfer (zoals enkele jaren geleden), maar de beweging in de cijfers proberen te achterhalen: de beweging in de tijd en de vergelijking met andere steden.

Niet alles verandert van jaar op jaar en niet alles wordt ieder jaar gemeten. Het gaat uiteindelijk om het beeld wat de cijfers, de praktijkanalyses en het daaromheen gevoerde debat samen schetsen.

Deze opzet bevat niet alle indicatoren die je mogelijk zou kunnen of willen hebben. Sommige dingen die we misschien wel zouden willen weten, worden niet periodiek en/of lokaal gemeten.

Laaggeletterdheid is hier een voorbeeld van. Daarnaast willen we de monitor ook compact houden, het moet geen eindeloos rapport worden. Wij denken dat de selectie die we gemaakt hebben genoeg aanknopingspunten biedt om de kwetsbare populatie in beeld te brengen, maar we staan

open voor nieuwe bronnen om nog meer inzichten te verwerven. De cijfers zijn afkomstig uit publieke bronnen en voor iedereen raadpleegbaar. Uitzondering zijn de cijfers over het aantal statushouders en arbeidsmigranten, die we hebben mogen ontvangen van het Leiden International Centre. Wellicht dat we in een volgende editie van de monitor meer cijfers van andere stadspartners kunnen meenemen om het beeld verder te verrijken.

De volgende indicatoren komen in deze monitor aan bod:

1. Inkomen en arbeid

	Indicator	Toelichting	Bron
1	Bijstand	Aantal bijstandsontvangers	CBS, jaarlijks
2	Andere uitkeringen	Aantal ontvangers van een werkloosheid- of arbeidsongeschiktheidsuitkering	CBS, jaarlijks
3	Laag inkomen	Percentage huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum	CBS/Leiden in cijfers, jaarlijks
4	Schulden	Aantal huishoudens met geregistreerde problematische schulden	CBS, 2015-2023
5	Netto arbeidsparticipatie van laagopgeleiden	Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking (mensen met een betaalde baan) in de totale bevolking van 15-75 jaar zonder startkwalificatie	CBS, jaarlijks

2. Gezondheid

	Indicator	Toelichting	Bron
1	Eenzaamheid	Percentage volwassenen dat zich (zeer) ernstig eenzaam voelt	GGD Gezondheidsmonitor, vierjaarlijks
2	Beweging	Percentage volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijn	GGD Gezondheidsmonitor, vierjaarlijks
3	Obesitas	Percentage volwassenen dat ernstig overgewicht heeft	GGD Gezondheidsmonitor, vierjaarlijks
4	Ervaren gezondheid	Percentage volwassenen dat een (zeer) goede gezondheid ervaart	GGD Gezondheidsmonitor, vierjaarlijks

3.. Demografische kenmerken

	Indicator	Toelichting	Bron
1	Verhuissnelheid	Aantal jaren dat het duurt voordat de bevolking zichzelf vervangen heeft	Leiden in cijfers, jaarlijks
2	Laagopgeleiden	Aantal personen zonder startkwalificatie in % van de volwassen bevolking	CBS, jaarlijks
3	Ouderen in de bijstand	Aantal mensen boven de AOW-leeftijd met een bijstand(gerelateerde) uitkering	CBS, jaarlijks
4	Statushouders	Aantal mensen met een toegekende asielvergunning in de Leidse regio	Decisio/Leiden International Centre, tweejaarlijks
5	Arbeidsmigranten	In de Leidse regio werkzame personen zonder Nederlands paspoort die niet aan de looneis voor kenniswerkers voldoen	Decisio/Leiden International Centre, tweejaarlijks

Nog een laatste methodische opmerking: we gebruiken in deze monitor de begrippen **absoluut** en **relatief** bij de uitleg van een cijfer. Met absoluut bedoelen we de getelde aantallen. Zo telt Leiden 3.180 bijstandsontvangers in 2023. In 2022 waren het er 3.270. Dat betekent een **absolute** daling van 90.

Andere getallen worden uitgedrukt in een percentage, zoals het aantal personen zonder startkwalificatie. Dit is een **relatief** cijfer. Met een relatief cijfer kunnen verschillen tussen steden beter duidelijk worden gemaakt. Een andere manier om een cijfer relatief te maken is door een aantal per 1.000 inwoners te nemen. Zoals het aantal bijstandsontvangers, 24 per 1.000 inwoners.

Inkomen en arbeid

Onder het thema 'inkomen en arbeid' vallen indicatoren die iets zeggen over de financiële situatie van de kwetsbare populatie van Leiden. We zeggen eerst iets over het algemene beeld en kijken dan naar de ontwikkeling sinds 2016 van elk van de vijf indicatoren individueel en vergelijken dit met hoe deze ontwikkeling eruit heeft gezien in de 50 grootste gemeenten van het land (de G50).

Indicator	Waarde Leiden	Ontwikkeling sinds 2016	Range G50	Positie in G50
Aantal bijstandsontvangers	24 per 1000 inwoners	Daling	1 = 11 per 1.000 inwoners 50 = 54 per 1.000 inwoners	20
AO- en WW-ontvangers	41 per 1000 inwoners	Daling	1 = 34 per 1.000 inwoners 50 = 97 per 1.000 inwoners	4
Huishoudens met laag inkomen	13,3%	Daling	1 = 7,4% 50 = 21,0%	28
Problematische schulden	68 per 1000 huishoudens	Stijging na daling	1 = 54 per 1.000 huishoudens 50 = 161 per 1.000 huishoudens	5
Arbeidsparticipatie van laagopgeleiden	56,1%	Stijging	1 = 66,9% 50 = 47,5%	23

Eerst het algemene beeld.

Leiden was ooit een verarmde industriestad met een hoge werkloosheid en veel armoede. Maar dat is een voltooid verleden. Uitgebreide armoede treffen we op dit moment in uiteenlopende 'ecosystemen' aan:

- De drie grote steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Ooit werd gezegd dat je pas echt een grote stad bent wanneer je zowel grote kansen (welvaart, veel banen, veel kansen) combineert met grote problemen (armoede, achterstand). Als dat het criterium is, zijn er maar drie grote steden in Nederland. De anonimiteit van de grote stad trekt mensen met een psychiatrische problematiek, daklozen, mensen in een isolement, of een justitieel verleden. Plus kansarme nieuwkomers, zoals laaggeschoolde migranten. En leden van de al langer aanwezige migrantengroepen die ook in de derde generatie nog niet op gang gekomen zijn met hun integratie- en participatieproces. De 'grote drie' voeren chronisch de 'verkeerde lijstjes' aan, zonder dat dit iets zegt over de stad als geheel. Met name Amsterdam voert zelfs even chronisch de 'goede lijstjes' aan
- Oude industriesteden – de gewezen 'zusters' van Leiden - die veel minder goed dan Leiden door de transformatie naar een kennis- en diensteneconomie zijn gekomen. Daaronder Schiedam, Almelo, Enschede, Vlaardingen, Heerlen

- 'Wijken van aankomst' waar steeds weer nieuwe migratiestromen terecht komen. In Leiden gaat het dan om Slaaghwijk: migranten uit het Middellandse Zee gebied, gevolgd door mensen uit de Hoorn van Afrika, Afghanistan en andere landen. In het nabije Haagse Laak gaat het om Oost-Europese arbeidsmigranten
- Kleine, plaatsgebonden 'pockets of poverty'. Getalsmatig niet opvallend, maar wel plekken met een fundamentele problematiek. Dat kan gaan om verarmde dorpen op het platteland, vergrijsde en monofunctionele buurten (alleen een woonfunctie) in de nieuwbouwsteden uit de jaren 1970 en specifieke plekken in andere steden. In Leiden valt dan te denken aan het Jacques Urlusplantsoen. Die gebieden vergen een specifieke analyse.

De cijfers laten zien dat Leiden er vanuit historisch perspectief goed voor staat.

Nog vier aanvullende algemene opmerkingen:

- Het aantal mensen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering is in Leiden opvallend laag. Het bijzondere is dat dit al heel lang zo is, ook in de tijd dat Leiden nog een veel armere stad was. In al die decennia is die omstandigheid eigenlijk nooit goed verklaard. En het omgekeerde komt ook voor. Zo heeft de Kop van Noord-Holland een hoge mate van arbeidsongeschiktheid, zonder dat daar in het sociale verleden of in de structuur van de werkgelegenheid aanleidingen voor zijn. Een nader onderzoek waard...
- De bijstandspopulatie daalt bijna overal, maar die daling is eindig. De arbeidsmarkt draait weliswaar als een lier, maar er blijft een afstand voor een deel van het arbeidsaanbod. Voor een deel is dat een kwestie van het 'granieten bestand' - zoals het in het sociaal domein genoemd wordt: mensen die met een problematiek kampen die hen weerhoudt van een gang naar werk; daar zit ook de intergenerationele armoede bij. Voor een ander deel is het ook de vraagzijde van de markt. Zeker in kennissteden als Leiden is de productiviteitsdruk hoog en worden ook hoge eisen gesteld aan de competenties van werkenden
- Er is steeds meer aandacht voor problematische schulden. Dat heeft voor een deel te maken met de groei van het aantal schuldsituaties (slecht nieuws), maar voor een ander deel ook met het succes van de schuldhulpverlening (goed nieuws). Het gaat in de individuele casuïstiek zelden alleen om de schulden. Er is meestal veel meer aan de hand bij de getroffen personen of gezinnen. Schuldhulpverlening blijkt een methodiek te zijn om het pad te effenen, niet alleen voor herstel van financiële zelfstandigheid, maar voor het hele toekomstperspectief
- De ruige conjuncturele fluctuaties van de laatste 15 jaar (kredietcrisis, energiecrisis, wooncrisis) hebben geleid tot een nieuw soort armoede: mensen die zich prima kunnen redden in het leven, maar financieel niet tegen de turbulente omstandigheden zijn opgewassen. Het grote risico van deze nieuwe financiële armoede – ook en misschien wel in het bijzonder onder werkenden – is dat tijdelijke problemen verharderen en 'fossiliseren'. Bezuinigen op een laptop en educatieve voorzieningen, bijvoorbeeld, kan de onderwijskansen van kinderen belemmeren.

Na een kleine stijging in de coronajaren, wordt de langzame daling van het aantal mensen dat een bijstands- of andere uitkering ontvangt nu weer voortgezet. Ook het aantal huishoudens met een inkomen dat rond het wettelijk sociaal minimum ligt, daalt gestaag. Dat is op zich een positieve vaststelling.

Opvallend is wel dat Leiden al jaren boven het gemiddelde van de G50 ligt op het gebied van mensen met lage inkomens, terwijl dat voor uitkeringen omgekeerd is. We zien het fenomeen van

de werkende armen terug: mensen die weinig geld verdienen, maar geen aanspraak maken op een uitkering.

De landelijke perceptie is dat de armoede toeneemt. In de publiciteit verschijnen voortdurend ervaringsverhalen. Maar cijfermatig krijgen de nationale cijferaanvoerders van CPB, en CBS daar niet goed de vinger achter. Vanuit bepaalde cijferopstellingen bezien, daalt de armoede gestaag.

We vermoeden is dat dat te maken heeft met de bovengenoemde conjuncturele turbulentie. We hebben decennia achter de rug met een lage inflatie en een gestage inkomensgroei. Je kon je huishoudinkomen en bestedingen doorgaans goed plannen. Daar is met alle volatiliteit van het laatste decennium een einde aan gekomen. Er is een verscheidenheid aan regelingen die in het leven geroepen om in elk geval sommige schokken op te vangen: energietoelagen, coronaregelingen. Maar de oude stabiliteit en planbaarheid zijn verre van hersteld.

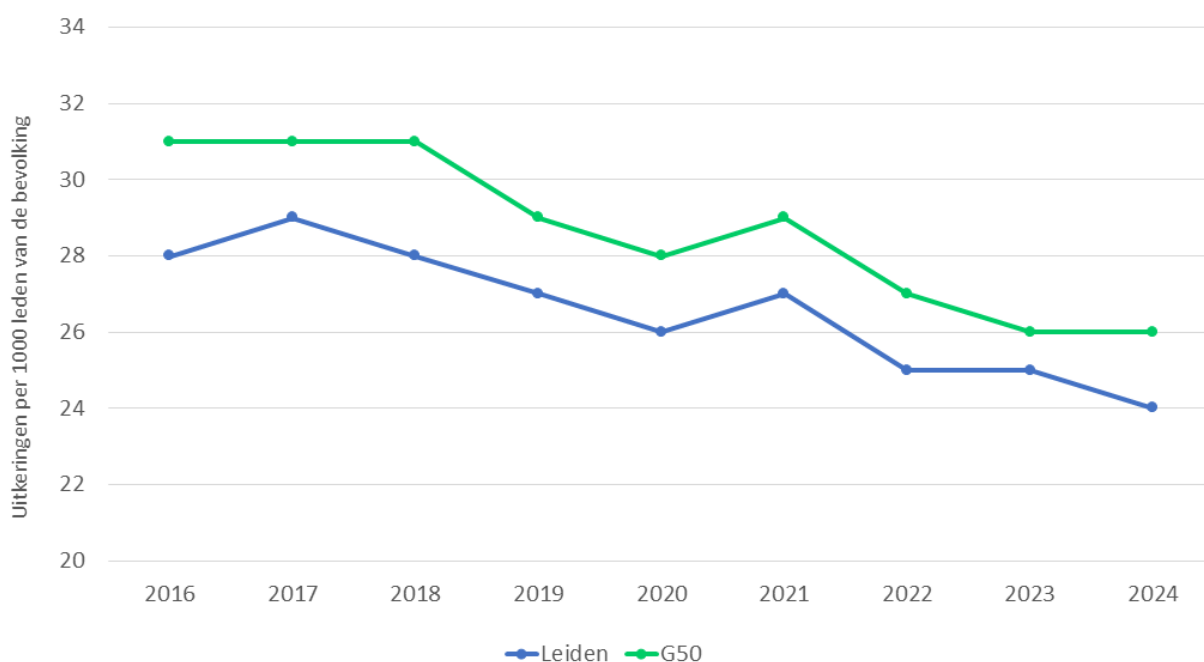
Daar naast blijft het meten van armoede met alleen financiële indicatoren altijd onvoldoende om een volledig beeld te schetsen. Mensen die door allerlei aanvullende uitkeringen boven het wettelijk vastgestelde minimum inkomen uitkomen, kunnen nog steeds in een armoedig milieu leven en weinig perspectief hebben. Alle sociaal-emotionele en gezondheidsconsequenties daarvan blijven dan alsnog bestaan. Om deze reden bevat dit rapport ook andere thema's, waarbij we meer naar dit soort indicatoren kijken. Ook is er een kans dat een deel van de meest kwetsbare mensen (zoals arbeidsmigranten of daklozen) nergens in de statistiek terugkomen omdat ze simpelweg nergens geregistreerd staan.

Nu kijken we wat nauwkeuriger naar de afzonderlijke parameters.

Aantal bijstandontvangers

Definitie		Aantal personen dat een bijstandsuitkering ontvangt.			
Basisjaar	2016	Laatste meting	2024	Frequentie	Jaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		-440	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting		-90

BIJSTANDSUITKERINGEN

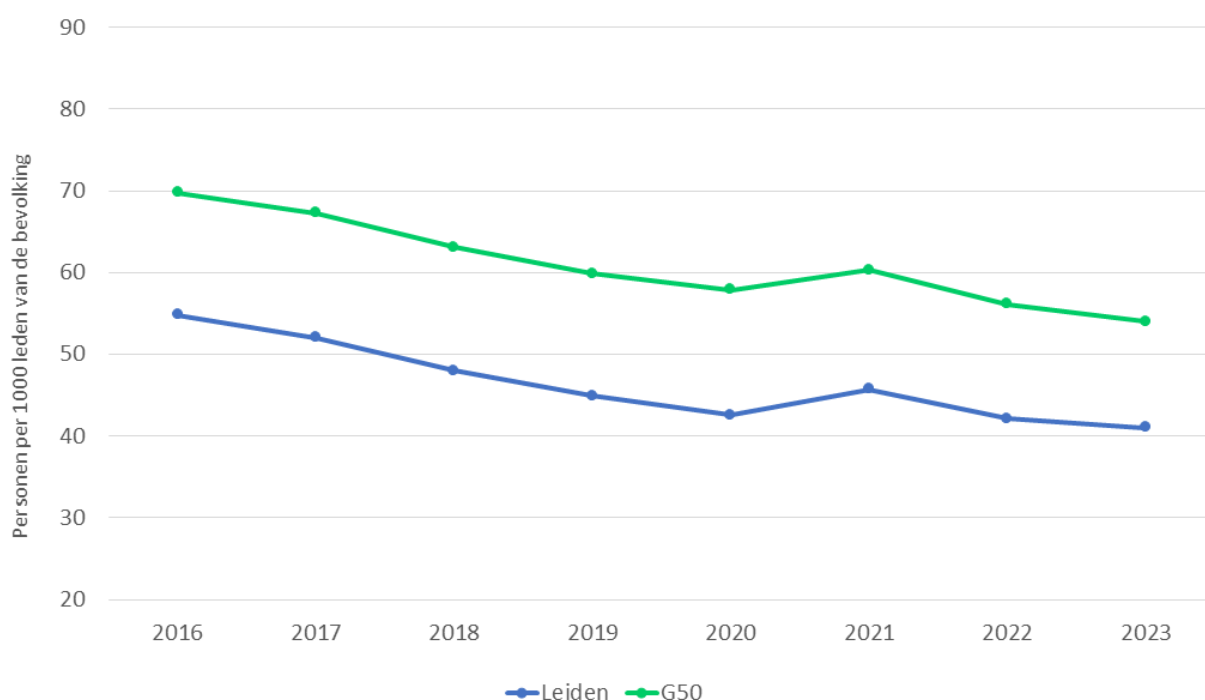
De bijstand was ooit ontworpen als een tijdelijk vangnet. Bijna legendarisch was het voorbeeld van de vrouw die na een echtscheiding zonder eigen inkomen achterbleef. Die had een vangnet nodig, om de ruimte te verschaffen om haar leven weer op de rails te krijgen. Maar de sterk gestegen arbeidsparticipatie en de staat van de arbeidsmarkt hebben de status van tijdelijk vangnet doen verouderen. Als je nu in de bijstand komt, is er meer aan de hand: een multi-problematiek. Dat maakt de bijstand tot een urgente indicator van een mogelijke hulpvraag.

De coronacrisis heeft tijdelijk dat oude karakter van de bijstand als vangnet weer hersteld. Dat verklaart de stijging van de instroom in de bijstand in 2021. In de grafiek is het aantal bijstandontvangers per 1000 leden van de bevolking te zien, het relatieve cijfer. Het is wellicht het vermelden waard dat de daling die er in Leiden het laatste jaar is doorgemaakt ook te maken heeft met de grote toename in de bevolking. De Leidse bevolking groeit de laatste jaren hard (deels door de oorlog in Oekraïne en deels door arbeidsmigranten en kenniswerkers) en bij die nieuwkomers zitten niet veel mensen die (meteen) in de bijstand terecht komen.

AO- en WW-ontvangers

Definitie		Aantal ontvangers van een werkloosheid- of arbeidsongeschiktheidsuitkering.			
Basisjaar	2016	Laatste meting	2023	Frequentie	Jaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		-1.610	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting		-120

AO- EN WERKLOOSHEIDSUITKERINGEN

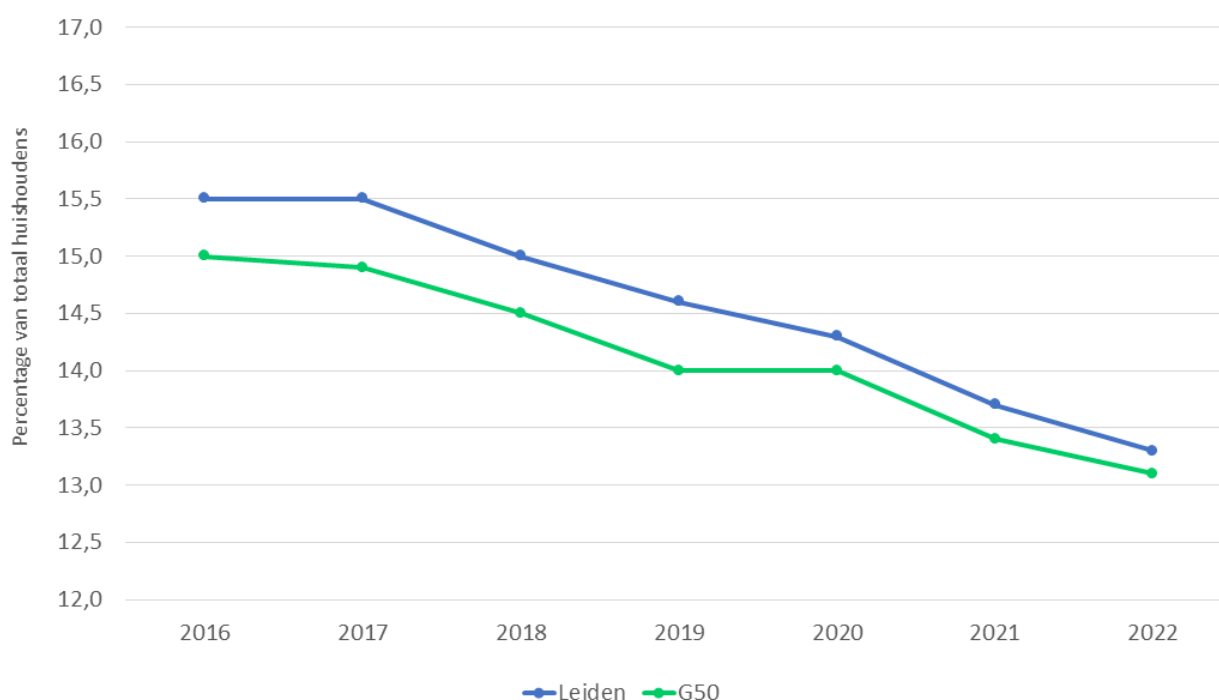

Net als het aantal bijstandsuitkeringen zijn ook werkloosheids- en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen een goede indicator van de omvang van de kwetsbare populatie. De daling die te zien is in de bijstand, is hier ook te zien en dan in versterkte vorm. Het effect van de coronacrisis was in dit opzicht een stuk minder groot. Vergeleken met andere gemeenten van een soortgelijke omvang, wordt er in Leiden weinig gebruik gemaakt van deze regelingen.

Huishoudens met een laag inkomen

Definitie		Aandeel huishoudens met een inkomen tot 120% van het wettelijk sociaal minimum van het totaal aantal huishoudens.			
Basisjaar	2016	Laatste meting	2022	Frequentie	Jaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		-1140	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting		-120

HUISHOUDENS TOT 120% WSM

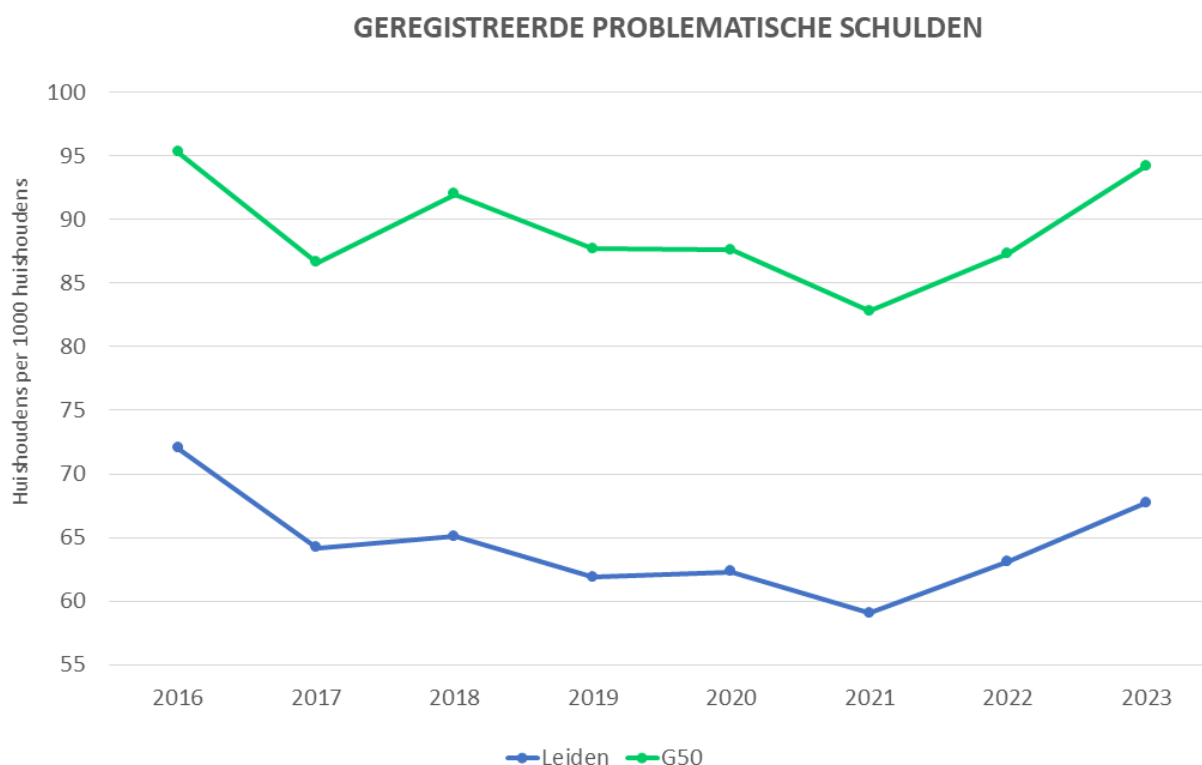

Deze indicator lijkt wellicht het meest simpele om te gebruiken als je een idee wil krijgen van hoeveel mensen geldzorgen hebben, maar dit zit helaas vrij gecompliceerd in elkaar. Het wettelijk sociaal minimum wordt ieder jaar door de overheid vastgesteld op een bedrag waarvan een huishouden in het levensonderhoud zou moeten kunnen voorzien. Dit is over het algemeen hetzelfde bedrag als de bijstandsuitkering. Omdat dit in de praktijk echter vaak niet precies overeenkomt, worden er ook statistieken bijgehouden over hoeveel huishoudens een inkomen hebben van 105 tot 150% van deze norm. Het midden van deze range, 120%, is een gangbare statistiek. Een andere voetnoot hierbij is dat studentenhuishoudens en huishoudens die maar een deel van het jaar inkomen hebben (seizoenarbeiders) niet worden meegenomen.

Het percentage huishoudens dat onder deze norm valt neemt de laatste jaren af. Het is moeilijk om precies aan te geven waar dat door komt, vanwege de vele andere regelingen en ontwikkelingen die met deze indicator samenvallen. Kijkend naar de trend kunnen we wel vaststellen dat er in Leiden de laatste jaren relatief veel huishoudens met een laag inkomen zijn geweest, maar dat het verschil met de rest van de G50 aan het afnemen is.

Problematische schulden

Definitie		Aantal huishoudens met geregistreeerde problematische schulden (oude telling).			
Basisjaar	2016	Laatste meting	2023	Frequentie	Jaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		-40	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting		+400

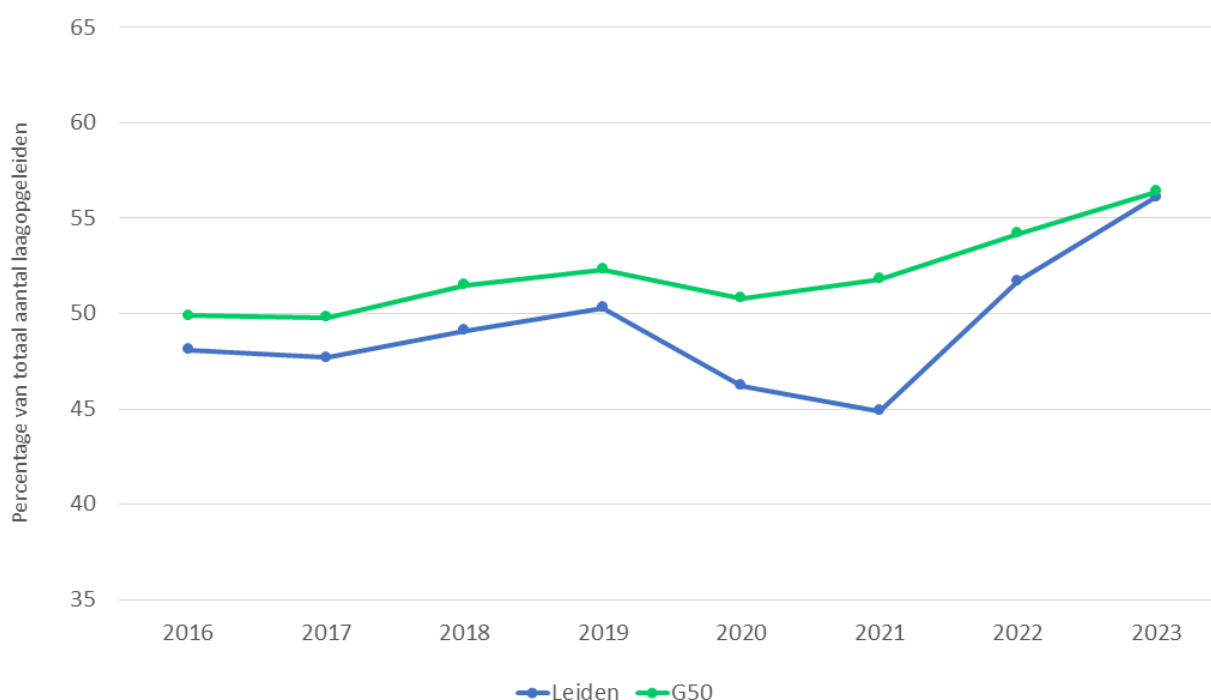

Deze indicator geeft weer hoeveel huishoudens (volgens onderzoek van het CBS) problematische schulden hebben. Per bron is gekeken wat als problematisch wordt gezien. Een "normale" studieschuld telt dus niet, maar het (structureel) niet afbetalen hiervan als dat wel zou moeten, wel. In Leiden in het algemeen ligt het aantal huishoudens met schulden een stuk lager dan het gemiddelde van de G50, maar de verschillen per wijk zijn groot. In het Boerhaavedistrict heeft minder dan drie procent van de huishoudens te maken met problematische schulden, maar in Leiden Noord meer dan 11%. De stijging in schulden is echter groter in de andere wijken.

Arbeidsparticipatie van laagopgeleiden

Definitie		Aandeel van de bevolking 15-75 jaar zonder startkwalificatie (laagopgeleid) dat een betaalde baan heeft.			
Basisjaar	2016	Laatste meting	2023	Frequentie	Jaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		~+2.000	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting		~+3.000

ARBEIDSPARTICIPATIE VAN LAAGOPGELEIDEN

'Laagopgeleid' is een statistische term voor mensen zonder startkwalificatie. De startkwalificatie is al tientallen jaren een niveau 2 diploma, nu meestal een tweejarig mbo. Zonder startkwalificatie is het een stuk moeilijker om aan een (vaste) betaalde baan te komen. Het aantal laagopgeleiden dat een baan heeft ligt daarom een stuk lager dan voor middel- of hoogopgeleiden. In Leiden was het jarenlang het geval dat de netto arbeidsparticipatie in het algemeen hoger lag dan het gemiddelde van de G50, maar specifiek voor de laagopgeleiden was dit juist lager. Dat verschil lijkt nu te gaan verdwijnen, de arbeidsparticipatie van deze groep ligt nu vrijwel op het gemiddelde niveau. Dat is goed nieuws. Toch blijft de positie van laagopgeleiden in Leiden moeilijk. Leiden is één van de hoogst opgeleide steden van het land en de meeste werkgelegenheid richt zich dan ook op werknemers op dat niveau. Deze fragiele positie is ook terug te zien in het feit dat de impact van de coronacrisis hier een stuk duidelijker te zien was dan in andere gemeenten.

Gezondheid

Onder het thema 'gezondheid' vallen indicatoren die iets zeggen over de mentale en fysieke gezondheid van de Leidse bevolking. Eerst weer iets over het algemene beeld en dan iets over de ontwikkeling sinds 2012 van iedere indicator, vergeleken met de landelijke ontwikkeling.

Indicator	Waarde Leiden	Ontwikkeling sinds 2016	Range G50	Positie in G50
Eenzaamheid	15,7%	Stijging	1 = 9,2% 50 = 22,6%	29
Voldoet aan bewegingsrichtlijn	56,9%	Gelijk	1 = 59,1% 50 = 38,0%	3
Ernstig overgewicht	11,7%	Lichte stijging	1 = 10,6% 50 = 22,8%	7
Goed ervaren gezondheid	72,0%	Daling	1 = 75,6% 50 = 63,4%	9

De gegevens over de gezondheidssituatie zijn afkomstig uit een grootschalige, 4-jaarlijkse enquête van GGD Nederland (met een tussenmeting na 2 jaar in 2022). De cijfers hebben hun kracht en hun zwakte.

Hun kracht is dat ze grootschalig en met een vast ritme verzameld worden. Het is geen losse momentopname van een lokale situatie, het is een door herhaling en uniformering gestabiliseerd landelijk beeld.

Hun zwakte is dat ze uiteindelijk niet terugslaan op objectieve en meetbare criteria, maar op zeggedrag. En respondenten kunnen zeer uiteenlopende motieven hebben voor dat zeggedrag.

Eenzaamheid is een subjectief begrip; alleen al het verschil tussen alleen zijn en eenzaamheid kan tot flinke misverstanden leiden. 'Genoeg bewegen' wordt niet door een buitenstaander met de klok bijgehouden. Respondenten gaan niet altijd op de weegschaal staan wanneer hen om hun gewicht gevraagd wordt. En een als goed ervaren gezondheid kan grote verschillen tussen personen maskeren.

Een aanpalend voorbeeld van de subjectiviteit van zeggedrag is de periodieke monitor die het ervaren geluk meet. Als je de kaart met plekken met een hoge geluksbeleving bovenop de kaart van verkiezingsresultaten legt, doemt er een rare samenhang op: op veel plekken met veel geluk wordt behoorlijk gestemd op populistische partijen, waarvan toch wordt verondersteld dat ze onvrede tot uiting brengen. Het ene zeggedrag staat aldus op gespannen voet met het andere.

We hebben het maar te doen met de subjectiviteit van gezondheidsgegevens. En we kunnen met alle omzichtigheid wel iets zeggen over de macrotrends, landelijk en lokaal.

Eerst de eenzaamheid. De meting is van begin-2022, nog in de nadagen van de coronapandemie. Dat verstoort het beeld natuurlijk. Maar ook zonder corona is de waargenomen stijging van de aangetroffen eenzaamheid wel plausibel. Leiden is een stad met een snel groeiend aantal eenpersoonshuishoudens. De stad biedt volop gelegenheid tot ontmoeten, werken, samenwerken, gezamenlijke beleving. Maar niet iedereen kan daar even goed op inspelen, of heeft het geld om er

op in te spelen. Een stad met een centrumfunctie trekt ook mensen aan met een sociaal handicap of een psychiatrisch verleden. En misschien trekt een intellectuele stad ook wel wat piekerende eigenheimers aan. Zo bezien is de 29ste plek in de G50 nog een meevaller. De eenzaamheid zal niet vanzelf dalen. De huishoudensomvang blijft dalen, het aantal nieuwkomers blijft stijgen. Die nieuwkomers zouden gediend zijn met veel meer aandacht voor verwelkoming. Zoals net opgemerkt: de stad barst van het 'kansenkapitaal', maar veel nieuwkomers hebben een duw nodig om dat kapitaal op te zoeken.

Voor commentaar bij de uitstekende Leidse scores op het cluster 'beweegrichtlijn', 'overgewicht' en 'ervaren gezondheid', gaan we te rade bij een andere bron: de Atlas Gemeenten. Daarin stond in 2020 een 'special' over sport, met daarin sportieve prestaties van de G50 geordend. We halen daar (bewerking Blaauwberg) het volgende staatje uit:

	Aantal hoogopgeleiden 1=hoog	Aandeel inwoners met overgewicht. 1=laag	Sportdeelname ongeorganiseerd 1=hoog	Sportaanbod georganiseerd 1=hoog
Utrecht	1	1	3	42
Amsterdam	2	4	5	50
Leiden	3	5	4	40
Nijmegen	4	2	1	24
Amstelveen	5	9	11	1
Groningen	6	3	2	27
Haarlem	7	12	13	41
Delft	8	8	6	17
Amersfoort	9	13	8	35
L'dam-Voorburg	10	23	38	21

Het gaat om de tien gemeenten met het hoogste aantal hoogopgeleiden uit de G50. Dat zijn vaak studentensteden, maar studenten doen in de telling niet mee: ze gelden als middelbaar opgeleid. De hoge positie van deze steden is veel meer een verzilvering van de status van kennisstad.

Er blijkt op populatieniveau een zeer sterk verband te bestaan tussen opleidingsniveau en het niet hebben van overgewicht, toch een belangrijke parameter voor de algehele gezondheid. Dat is eigenlijk wel bekend: hoogopgeleiden leven langer, zijn gezonder, hebben meer geld voor een gezonde levensstijl, enzovoort. Maar het blijft navrant om dat zo terug te zien. Ondanks de drukte, stress, luchtvervuiling en andere zwaartes van het stedelijk leven, zijn stedelijke bevolkingen niet per se ongezond. Het opleidingsniveau is de allesbepalende factor.

In deze top-10 is Leidschendam-Voorburg de enige uitzondering op dit verband. Daarbij moet je dan wel weten dat Leidschendam-Voorburg in de jaren zeventig en tachtig sterk is uitgebouwd als woonplaats voor de goed opgeleide ambtenaren van de snel groeiende rijksdiensten. Al vroeg een ecosysteem met veel hoogopgeleiden, maar intussen ook een van de meest vergrijsde gemeenten van het land (zes van de andere negen gemeenten hebben relatief veel jongeren in hun bevolking, dat scheelt natuurlijk ook een stuk).

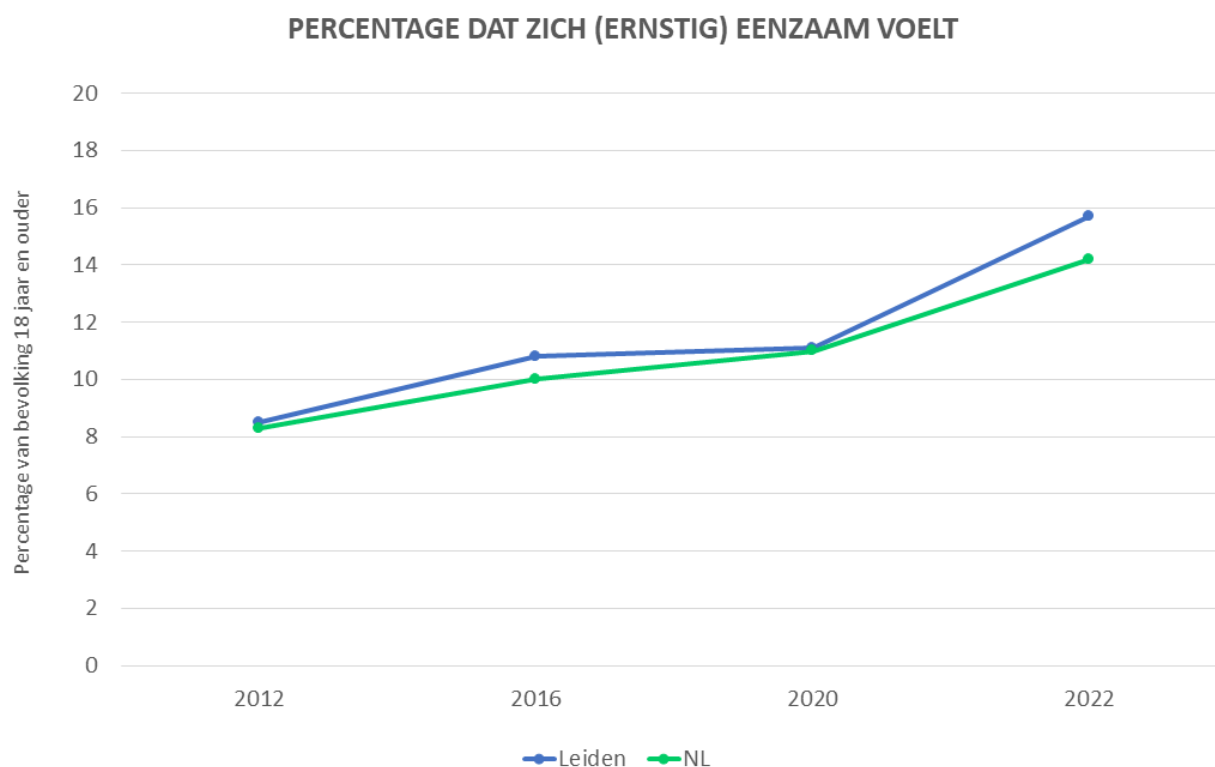
De matrix roept nog een andere vraag op. Er is geen enkel verband tussen de beperkte presentie van overgewicht enerzijds en participatie aan georganiseerde sport (verenigingen) anderzijds. De participatie aan niet-georganiseerde sport is daarentegen zeer hoog. Je ziet dat op een late middag of vroege avond in het Leidse straatbeeld letterlijk terug. Overal gaan joggers hun gang, vaak in koppels of kleine groepen. Overal worden trapveldjes benut. En als het slecht weer wordt, stromen de sportscholen vol. Verenigingen komen maar marginaal voor in het verhaal van de bewegende stadsbewoner. Dat is jammer, want de verenigingsvorm neemt natuurlijk een mooie bonus mee: ergens bij horen, sociale context, participatie. Maar top-10 steden zijn misschien ook wel koplopers

in de individualisering. Het is veel moeilijker voor verenigingen om al die nieuwkomers over de drempel van het lidmaatschap te krijgen.

De top-10 steden zijn overwegend steden met een grote 'walkability'. Hun inrichting nodigt uit om naar buiten te gaan en de buitenruimte ook te benutten. Je hoeft niet perse met de auto naar een sportcomplex om beweegprikkels te krijgen. Voor de gemeente Leiden is het zaak om door te gaan met de 'walkability' van de buitenruimte. Voor de verenigingen is het zaak om na te denken hoe ze tot samenwerking met al die individuele sporters kunnen komen.

Eenzaamheid

Definitie		Percentage volwassenen dat zich (zeer) ernstig eenzaam voelt.			
Basisjaar	2012	Laatste meting	2022	Frequentie	Vierjaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		+8360	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting	+4970	

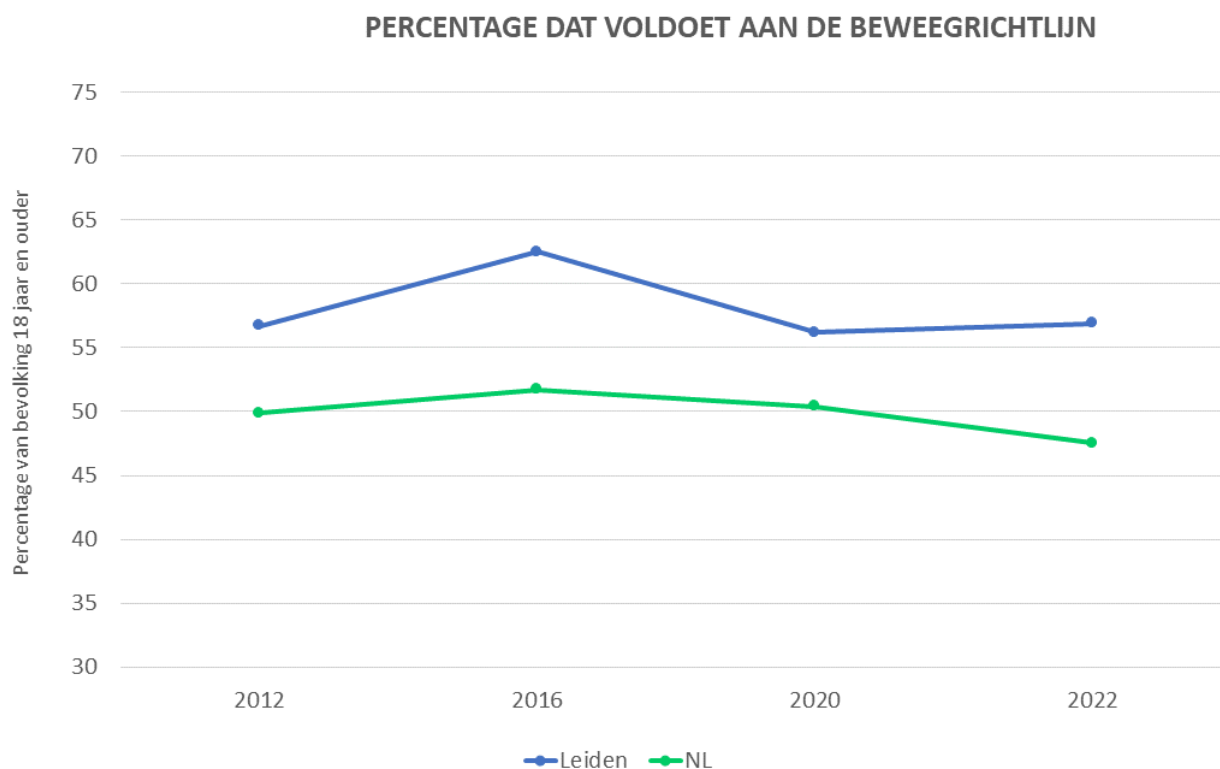

In een steeds verder geïndividualiseerde samenleving, neemt het aantal mensen dat zich ernstig eenzaam voelt, toe. In bovenstaande grafiek is natuurlijk ook wel een effect van de coronapandemie te zien. De vraag is of de trend in de volgende meting (2024) weer ombuigt, of doorzet.

Dat Leiden wat deze indicator betreft grotendeels rond het landelijk gemiddelde ligt, is overigens positief nieuws. Zoals opgemerkt in de algemene beschouwing van dit hoofdstuk, zijn juist de grotere steden – ondanks dat daar misschien de meeste ontmoetingsmogelijkheden zijn – de 'koplopers' op het gebied van eenzaamheid. In de 'grote drie' (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag) geeft ruim één op de vijf respondenten aan dat ze zich sterk eenzaam voelen. De gemeente binnen de G50 die het beste scoren op deze indicator zijn vaak samengevoegde, dorpse gemeenten zoals Hoeksche Waard, Westland, en Land van Cuijk.

Beweegrichtlijn

Definitie		Percentage volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijn.			
Basisjaar	2012	Laatste meting	2022	Frequentie	Vierjaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		+4910	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting		+1150

In Leiden voldoen mensen vaker dan gemiddeld aan de beweegrichtlijn. De officiële beweegrichtlijn voor volwassenen is minimaal 150 minuten per week matig tot sterk intensief bewegen en tweemaal per week 'spier- en botversterkende activiteiten' doen. Met zo'n 20 minuten per dag wandelen, haal je deze richtlijn al. Tijdens de coronapandemie werd deze richtlijn veel gebruikt om mensen te activeren een 'ommetje' te maken. Dat wandelen is redelijk populair gebleven¹, maar toch voldoen mensen over het algemeen minder aan de beweegrichtlijn dan voor de pandemie. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat mensen minder vaak (of lang) zijn gaan fietsen of lopen naar hun werk. De cijfers die hierboven zijn weergegeven hebben betrekking op volwassenen, maar vooral jongeren zijn minder gaan bewegen². De vraag is of bij de volgende meting deze trend terug te zien is in de volwassen populatie.

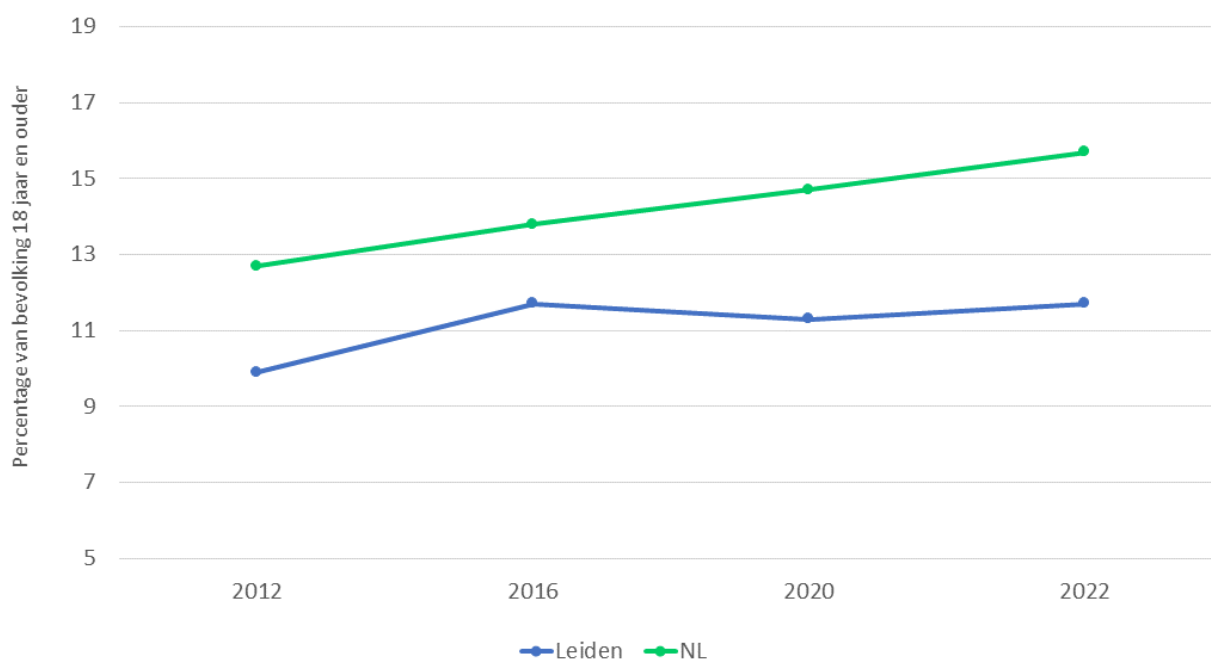
¹ NOS (2024). Nederlanders zijn meer blijven wandelen na coronapandemie.

² NOS (2023). RIVM maakt zich zorgen: Nederlanders zijn flink minder gaan bewegen.

Ernstig overgewicht

Definitie		Percentage volwassenen dat ernstig overgewicht heeft.			
Basisjaar	2012	Laatste meting	2022	Frequentie	Vierjaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		+2.730	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting		+500

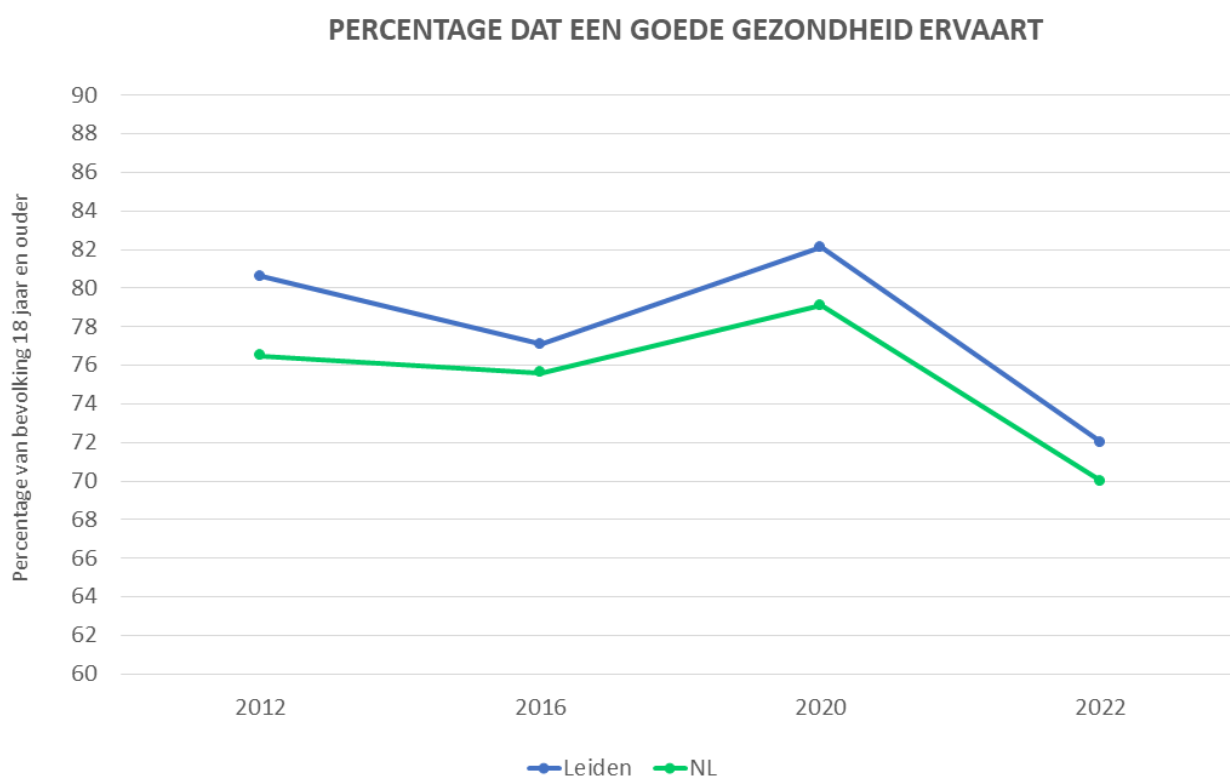
PERCENTAGE MET ERNSTIG OVERGEWICHT

In lijn met het gegeven dat in Leiden meer dan gemiddeld bewogen wordt, heeft ook een minder groot deel van de bevolking te maken met (ernstig) overgewicht. Het aandeel neemt ook minder snel toe dan in de rest van het land. Het blijft echter een zorgelijke ontwikkeling dat het aantal mensen met ernstig overgewicht eerder toe- dan afneemt.

Goed ervaren gezondheid

Definitie		Percentage volwassenen dat een (zeer) goede gezondheid ervaart.			
Basisjaar	2012	Laatste meting	2022	Frequentie	Vierjaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		-2.470	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting		-10.150

Het aantal mensen dat een goede gezondheid ervaart, is sinds de laatste meting flink gedaald ten opzichte van de laatste meting. Reden tot zorg is dat niet per se. Dit is wellicht de meest subjectieve van alle indicatoren in dit thema. Waar de één zich alleen gezond voelt als die elke dag sport, kan iemand anders zijn gezondheid als 'goed' beoordelen wanneer er simpelweg geen sprake is van ziekte. Daarnaast is er nog de afweging of je het alleen over fysieke, of ook over mentale gezondheid hebt. De laatste meting is gedaan in de nadagen van de coronapandemie; het is goed mogelijk dat mensen zich toen meer bewust waren van hun (mentale) gezondheid en/of zich hier meer zorgen over maakte. Het is afwachten op de volgende meting om te zien of het tij zich nu weer gekeerd heeft.

Demografische kenmerken

In dit rapport hebben we clusters gemaakt van factoren die de omvang en de gedaante van armoede en kwetsbaarheid mede bepalen. In de voorliggende paragraaf komen we met een 'restcategorie', van onderling niet gerelateerde parameters.

Indicator	Waarde Leiden	Ontwikkeling sinds 2016	Range G50	Positie in G50
Verhuissnelheid	11,7 jaar	Daling na stijging	1 = 8,4 jaar 50 = 34,4 jaar	5
Laagopgeleiden	14,9%	Daling	1 = 13,4% 50 = 29,8%	3
Ouderen in de bijstand	139 per 1.000 ouderen	Daling	1 = 3,4 per 1.000 inwoners 50 = 71,8 per 1.000 inwoners	34
Statushouders	5,9 per 1.000 inwoners	Daling	-	-
Arbeidsmigranten	18,8 per 1.000 inwoners	Stijging	-	-

Deze indicatoren zijn intussen wel belangrijk. De verhuissnelheid en met name het aantal laagopgeleiden zijn zelfs onmisbaar om greep te krijgen op het vraagstuk.

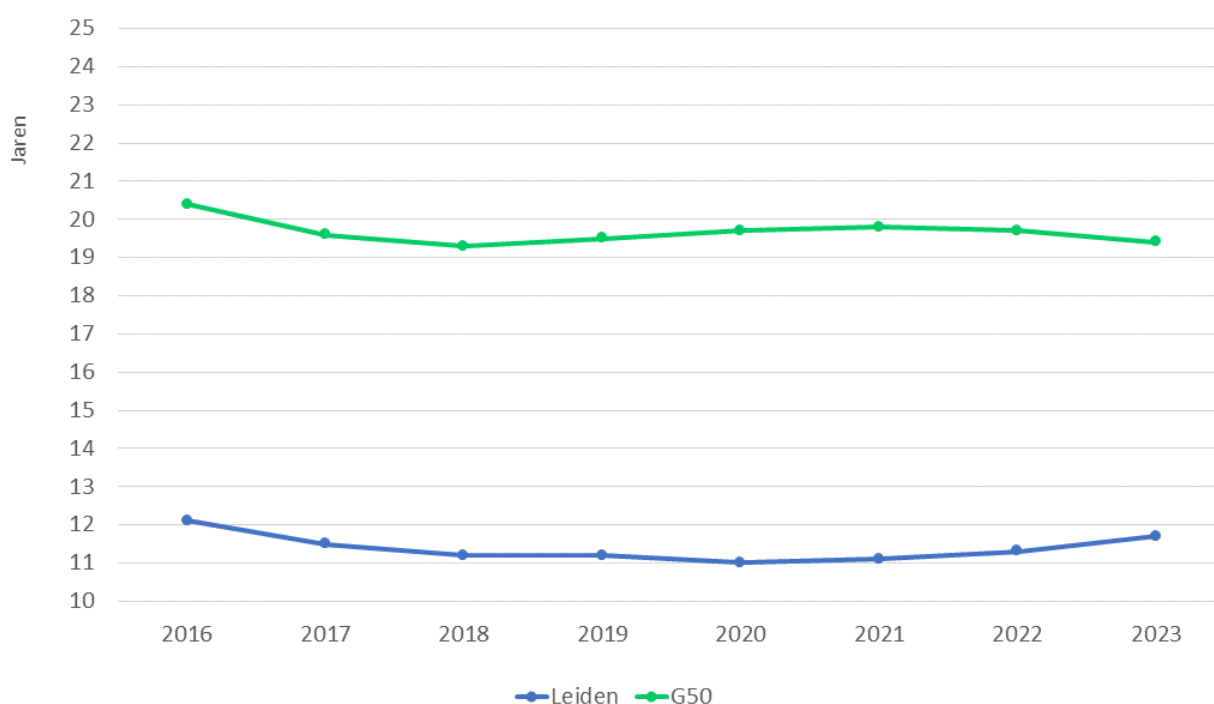
Het kan zijn dat we in latere edities van de monitor nog meer parameters toevoegen, afhankelijk van de beschikbaarheid van valide cijfers. Op dit moment gaan de gedachten uit naar:

- **Laaggeletterdheid.** Helaas is er cijfermatig weinig bekend over het taalniveau van de bevolking. Een schatting van de Stichting Lezen en Schrijven is dat circa 9% van de Leidenaren laaggeletterd is. Dat zijn mensen die moeite hebben met lezen, schrijven en/of rekenen. Maar hierbij wordt geen rekening gehouden met iedereen die simpelweg geen Nederlands spreekt of op een andere manier moeite heeft om mee te komen. Wellicht is het aantal laaggeletterden een te vage en niet te meten parameter. We weten natuurlijk wel dat hoe meer het er zijn, hoe slechter het is. Dat is omgekeerd bij het aantal trajecten: hoe meer laaggeletterden in een traject zitten, hoe beter het is. Op dit moment zijn deze parameters nog niet meetbaar
- **De dakloosheid.** Het aantal daklozen maakt cijfermatig maar een klein deel uit van de problematiek, maar is qua hardnekkigheid en diepte mede bepalend voor het beeld. Bovendien is dakloosheid een kanarie in de kolenmijn. De afgelopen decennia bleek dat bezuinigingsgolven op zorg en welzijn na verloop van tijd weer leiden tot stijging van dakloosheid. Pogingen om tot een sluitende aanpak te komen, worden in dat soort tijden weer teniet gedaan
- **Het aantal schuldhulptrajecten.** Eerder in dit rapport hebben we het aantal huishoudens met problematische schulden benoemd. Hoe meer dat er zijn, hoe slechter het natuurlijk is. We hebben ook opgemerkt dat schuldhulptrajecten een effectieve manier blijken om een leven weer op de rit te krijgen. In die zin kun je zeggen: hoe meer schuldhulptrajecten, hoe beter. Helaas zijn er nog geen getallen die duiding en vergelijking mogelijk maken.

Verhuissnelheid

Definitie		Aantal jaren dat het duurt voordat de bevolking zichzelf vervangen heeft. Berekend door het aantal jaarlijks vertrekkende bewoners te delen door het totaal aantal bewoners. Per jaar wordt het gemiddelde van de voorgaande drie jaar genomen.			
Basisjaar	2016	Laatste meting	2023	Frequentie	Jaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		- 0,4 jaar	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting		+ 0,4 jaar

VERHUISSNELHEID

'Sociale mobiliteit' is het begrip dat gebruikt wordt om het proces van 'zelfverheffing' te beschrijven: de inspanning van tallozen om zichzelf maatschappelijk te verbeteren, dan wel hun kinderen van een goede toekomst te voorzien. Een manier om sociale mobiliteit te benaderen, is te kijken naar de fysieke mobiliteit. Fysieke mobiliteit – grotere woonwerkdafstand, verhuizingen – is doorgaans een indicatie voor sociale mobiliteit. Daar zijn natuurlijk wel uitzonderingen op: ouderen die kleiner gaan wonen; arbeidsmigranten die slachtoffer zijn van woonuitbuiting; en mensen die na een levensincident (echtscheiding of faillissement) moeten verkassen. Maar over het algemeen is een hoge verhuismobiliteit een teken dat er ambities leven in de populatie.

Het aantal mensen dat jaarlijks naar of uit een plek verhuist, kan sterk verschillen per gemeente, wijk of buurt. Zo ontstaan er wijken en steden van Aankomst, en wijken en steden van Bestemming. In een Stad van Aankomst komen steeds nieuwe mensen aan, de verhuissnelheid is hoog. Mensen komen op deze plekken om iets nieuws te beleven. Ze komen voor de eerste keer in het land, ze gaan studeren of komen voor een tijdelijke baan. Daarna vertrekken ze weer, om vervangen te

worden door een nieuwe 'generatie'. Rekenkundig gezien wordt zo in een aantal jaar de gehele bevolking 'vervangen'.

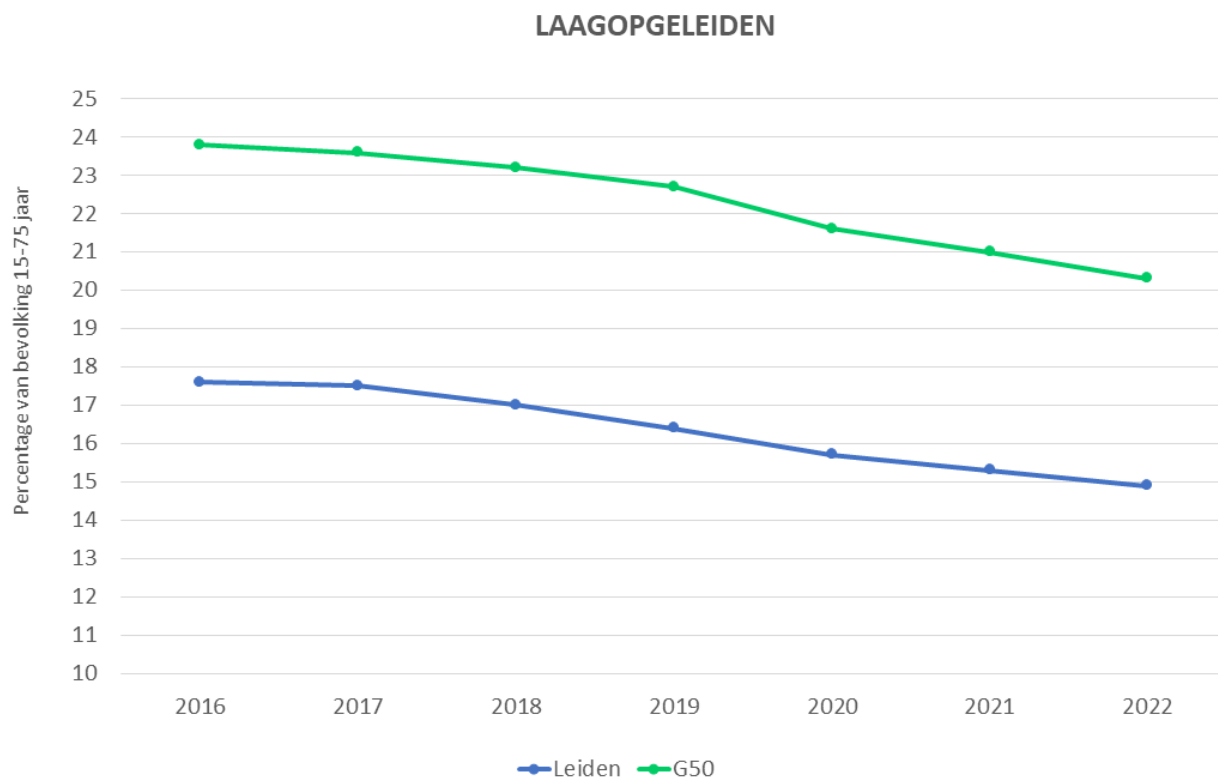
Leiden is een typische Stad van Aankomst, de verhuissnelheid is hier hoog, zoals ook te zien in bovenstaande grafiek. Dat komt deels door studenten, maar voornamelijk door inwoners met een buitenlandse nationaliteit. Mensen die uit Leiden vertrekken, vestigen zich het vaakst in het buitenland, gevolgd door Den Haag, en dan Amsterdam.

Er zijn echter vrij grote verschillen te zien tussen de wijken. De Leidse wijken Stevenshof en Merenwijk (m.u.v. de Slaaghwijk) zijn wijken van bestemming. Met verhuissnelheden van respectievelijk 23,8 en 21,4 jaar, komen ze zelfs boven het gemiddelde van de G50. Mensen die daar eenmaal een huis gekocht hebben, gaan niet zo snel meer weg. De binnenstad, het stationsdistrict en het Boerhaavedistrict hebben dan weer veel hogere verhuissnelheden dan het Leids gemiddelde. De overige wijken zitten rond dat gemiddelde.

De trend over de jaren is in dit geval minder belangrijk. Hier ziet nog een effect in van de coronacrisis en dit heeft ook te maken met de algehele bevolkingsgroei.

Laagopgeleiden

Definitie		Percentage inwoners tussen de 15 en 75 jaar oud zonder startkwalificatie.			
Basisjaar	2016	Laatste meting	2022	Frequentie	Jaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		-2300	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting		-310

Het aantal laagopgeleiden daalt al sinds de invoering van de Mammoetwet in 1968, waardoor iedereen toegang kreeg tot hetzelfde voortgezette onderwijs. Deze daling zet nog steeds door, al neemt de snelheid ervan enigszins af. Onder laagopgeleiden verstaan we mensen zonder startkwalificatie (niveau 2 – grofweg samenvallend met een 2-jarig mbo). Er is discussie over of dit een passende term is, maar voor nu is er geen goed alternatief.

Er is een sterk statistisch verband tussen opleidingsniveau aan de ene kant en werkzekerheid, gezondheid en levensverwachting en inkomen aan de andere kant. Dat verband is zo sterk, dat je eigenlijk kunt zeggen dat onderwijs de belangrijkste armoedebestrijder is. De brede toegang tot het voortgezet en hoger onderwijs sinds 1968 is de grote aanjager geweest van de welvaartstijging. Dat is het patroon in bijna de hele westerse wereld.

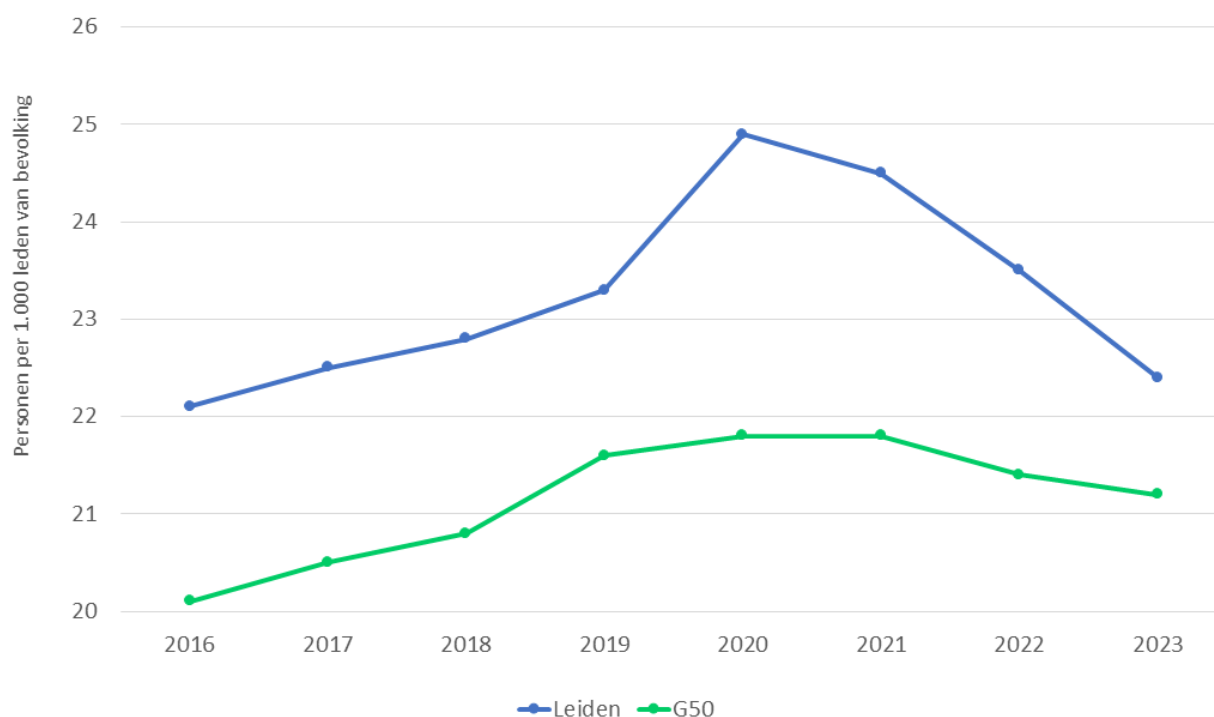
In de grafiek is te zien dat het aantal laagopgeleiden in Leiden aanzienlijk lager ligt dan in het gemiddelde van de G50. Dat is op zich een interessante ontwikkeling. Ooit was Leiden een industriestad met, ondanks de aanwezigheid van een universiteit, een zeer grote laagopgeleide populatie. De conversie naar een kenniseconomie, met veel hoogopgeleide bedrijvigheid, heeft ervoor gezorgd dat Leiden nu één van de hoogst opgeleide steden van het land is.

Dat is op zich mooi, maar maakt het wel extra lastig voor de laagopgeleiden. Het is een uitdaging voor de stad om een plek voor iedereen te blijven.

Ouderen in de bijstand

Definitie		Aantal mensen boven de AOW-leeftijd met een bijstand(gerelateerde) uitkering.			
Basisjaar	2016	Laatste meting	2023	Frequentie	Jaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		-138	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting		-92

OUDEREN IN DE BIJSTAND

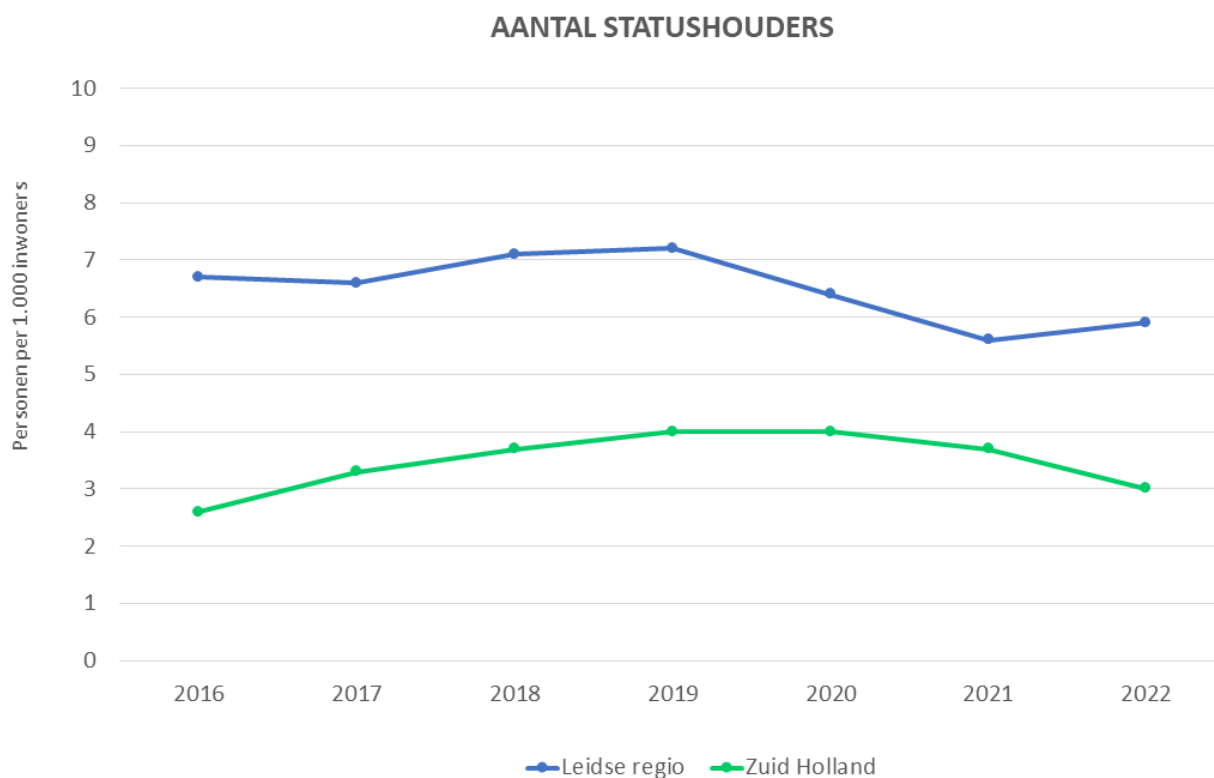

Het aantal ouderen in de bijstand maakt eenzelfde soort ontwikkeling door als het aantal bijstandontvangers in totaal. Een kleine stijging tijdens de coronapandemie en nu weer een voortzetting van de daling.

Het gaat in Leiden om een relatief kleine groep mensen. Naast een hoogopgeleide, is Leiden ook een "jonge" stad. Ondanks de vergrijzingsgolf die over het hele land heen spoelt, blijven jonge mensen hierheen komen, waardoor er hier relatief minder ouderen wonen dan in de rest van het land. Dit is echter wel een groep kwetsbare mensen, die belangrijk is om te blijven volgen.

Statushouders

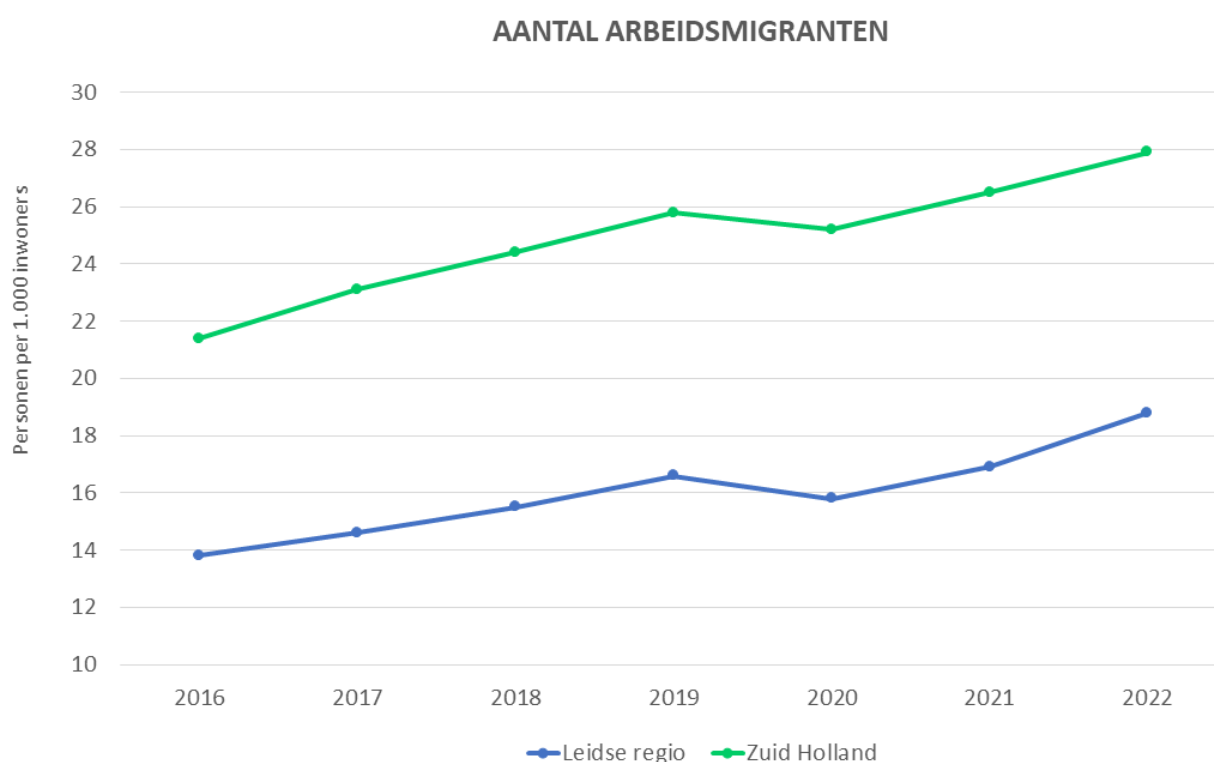
Definitie		Aantal mensen met een toegekende asiilvergunning in de Leidse regio (Leiden, Leiderdorp, Katwijk, Oegstgeest, Voorschoten, Zoeterwoude)			
Basisjaar	2016	Laatste meting	2022	Frequentie	Tweejaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		-170	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting		+90

In de populatie waar BuZz mee werkt, komen veel mensen voor die een buitenlandse achtergrond hebben. Het gaat dan vaak om vluchtelingen of arbeidsmigranten. Het totaal aantal statushouders in de Leidse regio is al jaren ongeveer gelijk. Belangrijk punt is wel dat Oekraïense vluchtelingen hier niet bij meegeteld zijn, omdat die binnen een andere regeling worden geregistreerd. Statushouders moeten verplicht inburgeren en dus ook de Nederlandse taal leren. Ze blijven echter vaak wel hulp nodig hebben met het vinden van hun weg in de Nederlandse maatschappij. Als iemand eenmaal een baan gevonden heeft of op andere gronden in Nederland mag verblijven, telt deze persoon niet meer als statushouder.

Arbeidsmigranten

Definitie		In de Leidse regio (zie Statushouders) wonende personen zonder Nederlands paspoort die wel werken, maar niet aan de looneis voor kenniswerkers voldoen (in 2022 een fiscaal loon van €32.197 per jaar voor personen jonger dan 30 jaar, en €43.908 voor personen ouder dan 30 jaar).			
Basisjaar	2016	Laatste meting	2022	Frequentie	Jaarlijks
Absolute ontwikkeling sinds basisjaar		+1510	Absolute ontwikkeling sinds laatste meting		+560

Anders dan het aantal statushouders is het aantal arbeidsmigranten zeer moeilijk in te schatten. Dat heeft twee redenen.

De eerste is een definitiekwestie. De scheidslijn tussen arbeidsmigrant en kenniswerker ligt enkel vast op inkomen, niet op het soort werk wat gedaan wordt of op opleidingsniveau. Beginnende laboranten op het Bio Science Park met een starterssalaris kunnen zo bijvoorbeeld ook in de categorie 'arbeidsmigranten' terecht komen. Aan de andere kant werken sommige seizoenswerkers zwart of verdienen ze meer dan de inkomensgrens.

De tweede, nog belangrijkere reden, is dat een hoop arbeidsmigranten niet ingeschreven staan. Het gaat vaak om Oost-Europeanen die vanwege het vrije verkeer van personen in Europa zonder visum het land kunnen binnenkomen en hier kunnen wonen zonder zich bij de gemeente te registreren. Het is bekend dat het aantal werkende arbeidsmigranten in de Leidse regio veel hoger is dan het aantal officieel hier wonende. Dat is deels het geval omdat de hier werkende arbeiders in andere

(goedkopere) gemeenten wonen, maar dit geldt ook voor Nederland als geheel. Hoeveel arbeidsmigranten daadwerkelijk in Nederland verblijven is daarom onbekend. De schatting³ is dat slechts 45-55% van de arbeidsmigranten zich bij de gemeente inschrijft. In Leiden zou het in dit geval om enkele duizenden extra niet-ingeschreven inwoners kunnen gaan.

Dit is een zeer kwetsbare groep omdat ze niet in beeld zijn bij de overheid, vaak afhankelijk zijn van hun werkgever, makkelijk uitgebuit kunnen worden en vaak Nederlands noch Engels spreken. Het is ook een steeds veranderende groep. Geschat wordt dat ruim meer dan de helft minder dan een jaar in de regio verblijft.³

Het aantal arbeidsmigranten is in anderhalf decennium enorm gestegen. Er zitten veel mensen bij die in de val lopen van slecht betaald uitzendwerk en slechte huisvesting. Dat ontmoedigt hen om werk te maken van integratie en inburgering. Ze gaan weer terug, maar komen later toch weer, vroeg of laat vergezeld van partner en kinderen. Dat patroon – niet weten waar je thuis bent – is herkenbaar. Zo zijn enkele decennia geleden de problemen ontstaan met mediterrane arbeidsmigranten, de 'gastarbeiders' van weleer. Geen goed immigratiebeleid, geen duidelijkheid over de noodzaak om de taal te leren en te integreren, en intussen onbestemd heen en weer trekken; totdat er na verloop van tijd een routine ontstaat van blijven hangen bij die slecht betaalde arbeid. Loopbanen en gezinnen waar nooit systematisch in geïnvesteerd is. De vrees is dat Nederland onder onze ogen een nieuwe onderklasse laat ontstaan. Grote kans dat we daar spijt van krijgen, zoals we nu spijt hebben dat we dat met de migranten van de jaren 1970 hebben laten gebeuren.

³ Decisio (2024). Monitor Internationals 2010-2022 – regiorapportage Leiden.